

annyi emberség van a világon, különösen a falusi egyszerű emberekénél, akik még tudják, hogy mi a vasárnap és az ünnepnap, aztán a paraszti szomszédság, a katonai vagy sportbajtárság fogalma..." Ezt a humanizmust sem a könyvmáglyák, sem a Guernicák nem fogják politikai feladataira döbbszteni. Nem árt és nem használ. Semlegesít. A „nem akarjuk elhinni“ itt nem fog felhangani.

Valéry a szellemet a politikai arénába utalja: igazságtevésre, rendezésre. A politikai humanizmus az igazság korrekciója. Th. Mann a hazugságból élőködő regressziót korigálja. Humanizmusa — az erkölcsi magatartás következményeképp — a felelőtlenség igényével szólhat ma emberekhez: „Bánom is én a politikát: az ilyen kijelentések nemcsak önzésre, hanem balga öncsalásra, alantas lélekre és butaságra is vallanak... Ma már köztudomású, hogy a politikai és szociális érzék az emberi teljességtől, a humánium problémájától és feladatától el nem választható... Meggyőződés, hogy az a költő, aki ma emberies állásfoglalás dolgában az embernek a politikában felvetett létkérdésére megtagadja a választ s a szellemet az érdekek elárulja, a szellem terén is elveszett ember... Spanyolországban az érdek dühöng. És pedig oly szemérmertlenséggel, hogy annak még nem volt párja... Látja, érzi ezt a világ? Alig-alig. Mert a gyilkos érdek semmihez sem ért jobban, mint-hogy butitson s a maga igaz valósága felől homokot szórjon a világ szemébe.“ (Szép Szó. 12. sz.)

A „nem akarjuk elhinni“: ilyen homokszórás. A muszájhumanizmus a regresszió részéről kiváltja a muszájmegvetést. A muszájerkölcs, a muszájalarcot. Th. Mann pálfordulásban kell elmarasztalni, humanizmusát, vádtükrét csak így lehet hatálytalanítani. Th. Mann humanizmusa azonban visszaüt, mert az nem pálfordulás és nem hűtlenség, de következetesség, állhatatosság. Az erkölcsi muszáj nyomon követhető folyamatossága, mely más gyümölcsöket nem teremhet. A megtévesztés zsonglörreceptjei itt célt tévesztenek, de hasznuk kétségtelen, mert „humanistákat“ lepleznek le, akikből ép' a legfontosabb humánium-elem hiányzik: az erkölcsi folytonosság fluiduma. (Fábry Zoltán)

KOSSUTH LAJOS ÉS A DUNAI SZÖVETSÉG. Az új német imperializmus, mely 1933 óta egyre határozottabb alakot ölt, keleti terjeszkedése útjában egy belső ellenállóképesség nélküli magyar társadalmat¹ s egymással szembehelyezkedett kis nemzeteket talál. Ez a történelmi felismerés hozta újból előtérbe a demokratikus dunai szövetség gondolatát, melynek múlt századbéli részletes megfogalmazásaival Nicolae Bălcescu és Kossuth Lajos írásaiban találkozunk. A budapesti *Márciusi Front* Magyarország demokratikus átalakításának *Tizenkét Pont-ját*² azzal zárja, hogy követeli „a dunavölgyi öncélúság és konföderáció gondolatának megvalósítását.“

A szövetségterv eredeti felvetődése óta az osztrák császár, az orosz cár s a török szultán birodalma megsemmisült, de hatalmi politikájukat az új német imperialista törekvés helyettesíti be Kelet-Európa politikai színterein. A Dunamedence nemzetiségi erőviszonyai is megváltoztak. Míg Kossuth a történelmi Magyarország egységéhez ragaszkodva még azt várhatta a dunai konföderációtól,³ hogy az „keletről nemcsak az idegen preponderanciát eltávolítja, hanem nemzetünket teszi szomszéd népek szabadsága támaszpontjává s így az ő számára biztosítja a vezérbefolyást“, ma az utódállamok jelentenek hatalmi túlsúlyt a magvarságnak jóformán honfoglaláskori szállásterületeire összezsugorodott Magyarországgal szemben. A mai helyzethez Bălcescu annakidején kevésbé reális

szövetségterve áll közelebb, melyben a régi Magyarország nemzetiségei saját nemzeti államaikkal szerepelnek. A nemzeti ellentétek azonban változatlanok a Dunamedencében s így minden kis kelet-európai nép függetlensége továbbra is veszélyeztetve van a közös imperialista ellenfél oldaláról. Maga Kossuth mondja tervezetéről: „Ha a szolúció tovább késnék, mint azt gyanítani lehet, a terv valószínűsége vagy szűkebb körre szorulna, vagy más irányban válhatnék alkalmazhatóvá s a terv részletei úgy egyik, mint a másik esetben a komponens elemekhez képest módosításokat szenvedhetnének.“ Az összetevők csakugyan változtak, a körképzet s a történelmi szükség ugyanaz maradt.

A dunai konföderáció eszméjét román emigránsok vetették fel az 1848-as bukaresti forradalmi kormány szétugrasztása s a román fejedelemségek orosz-török megszállása után.⁵ Míg az emigránsok egy része a nagyszabású román nemzeti komitéhoz csatlakozott, egy másik csoport, melynek *Ion Ghica*, a feloszlatott kormány konstantinápolyi ügyvivője állott az élén, az európai szabadság ügyének tekintette a magyar szabadságharcot s mindent megtett, hogy az erdélyi románokat a magyarsággal kibékítse. Ghica megbízásából Bălcescu, a volt bukaresti forradalmi bizottság tagja, vállalkozott arra a feladatra, hogy *Avram Iancu* és Kossuth között békét közvetítsen. Sikerült is Szegeden 1849 július 14.-én szerződést kötnie a magyar kormánnyal az erdélyi románok nemzeti követeléseinek részleges elismerése alapján. Egy másik szerződés Kossuth és Bălcescu között egy román légió felállítására vonatkozott. Ebben a szerződésben már azt is kimondották, hogy „úgy a magyar, mint a román nemzet topográfiai helyzeténél, érdekei azonosságánál, de különösen azon veszélynél fogva, mely pánszláv részről mindkettejüket fenyegeti, kölcsönösen tartozik egymást segíteni s ugyanazon zászló alatt harcolni a pánszlávizmus ellen és a szabadság védelmére...“

A békítési kísérlet azonban elkésett: a cári pánszlávizmussal szövetséget kötött osztrák abszolutizmus győzött. A bukás után Bălcescu egy ideig a Mécseföldön rejtőzik el *Avram Iancu* házában, majd Bécsen át Párisba szökik. Londonba is ellátogat s mindenütt érintkezésbe lép a levert kelet-európai forradalmak emigrációival. Már Pestről megírta egy ízben Ghicának: „A magyarok számára, hogy megőrizhessék nemzetiségüket, nem marad más eszköz, mint a föderáció, de nem a szupremácia. Ellenkező esetben ugyanazon sors fogja érni őket, mint a törököket.“ A szabadságharc bukásának szomorú tanulsága alapján most már egy dunai konföderáció tervezetét terjeszti a párisi és londoni magyar emigránsok elé, mely szerint:⁷ „1. Három külön területtel és közigazgatással bíró nemzetiség lenne: a magyar, román és délszláv. 2. A területi felosztás tekintetében irányadó a kerületek vagy vármegyék lakosságának többsége.“ A konföderációs terv értelmi szerzője a nagy körű tekintésű Ghica, aki Konstantinápolyból meg nem alkuvó demokrata szellemben, de mindig a kellő realizmussal tudja irányítani az egyetemes dunavölgyi politikára törekvő román emigrációt.

A nyugati országokba menekült magyar vezetőférfiak hamar észrevették, hogy a demokratikus európai közvélemény nem bocsátja meg a magyar forradalom szűkkeblűségét a nemzetiségek követeléseivel szemben s hogy a magyar ügy iránt nyugaton csak úgy lehet rokonszenvet kelteni, ha a magyarság történelmi előjogainak hangoztatása helyett a dunai szomszédnépek demokratikus mozgalmával lép szövetségre az osztrák-orosz reakció ellen. Ilyen belátások közepette *Klapka György* és *Teleki László* is szívesen fogadta Bălcescu tervezetét, mely az elképzelt Dunai Szövetséges Államok egymás közti határait a nemzeti önrendelke-

zés alapján határozza meg, tekintet nélkül a történelmi jogokra.

A magyar és román emigráció tárgyalásairól Bălcescu levelei számolnak be, melyeket Ghicához intéz. 1850 január 26-án Párisból írja: „...Londonban már is egy komitét szerveztem, amelyben a hat nemzetnek: a románnak, magyarnak, lengyelnek, csehnek, oroszoknak s a törökországi déiszlávnak három-három képviselője lenne. Cél: egy demokratikus konföderáció, forradalmi eszközök, összhang, egység és szolidaritás a mozgalomban. E komitét titok. Tagok idáig, a románok részéről én s ajánlottalak téged s Arăpilă-t; a magyarok részéről Klapka tábornok, Pulszky és Teleki, a lengyelek részéről Lubomirszky herceg és Braniczky gróf (mindakettő nagyon gazdag és pénzt ígértek), orosz részről Golovin. Mindaddig azonban, míg a komitében nem lesz minden nemzet képviselve, nem lehet semmi biztosat határozni. Kérlek, ne beszélj a világon erről senkinek...“ Ugyanebben a levélben elismeréssel emlékszik meg *Klapka* szerepéről is: „A román kérdésnek általában megnyertem a magyarokat, Klapkának, kit Londonban nagyon szívesen látnak, e tekintetben nagyon széleskörű eszméi vannak. Gondolom, ki fog adni egy röpiratot is arról, hogy miként kellene Keleteurópát szervezni.“

Kossuth nélkül a párisi és londoni magyar emigránsok nem akarnak határozni. Kossuth azonban, akit a kisázsiai Brüsszában Ghica megbízásából *Alexandru Goleacu* keresett fel s ismertetett meg a dunai konföderáció román tervével, nem volt hajlandó a történelmi Magyarország egységének eszméjét a szövetség eszméjének alárendelni s a román előterjesztést visszautasította. Ezzel a magyar és román emigránsok további tárgyalásai megszakadnak. Mikor Bălcescu a brüsszai tárgyalás sikertelenségéről tudomást szerez, elkeseredetten írja Ghicának: „Nagyon sajnálom, hogy te és Goleacu fejtekdébe vettétek a sirboltjokban fekvő halottak háborgatását... Kossuth, a mult Magyarországának képviselője, annak a multénak, mely örökre el van temetve. Nekünk a jövő és cselekvésre képes Magyarország képviselőjéhez kell fordulnunk.“

Kossuth csak a nemzetiségi jogok kérdésében enged: az emigrációban már nemcsak a nemzetiségi egyén jogait ismeri el, de az egész nemzetiség kollektív jogait is. 1852-ben Kisásziából illegális úton becsempészteti Magyarországba nagyszabású alkotmánytervezetét, mely a nemzetiségeknek a legmesszebbmenő jogokat biztosítja Magyarországon és Erdély uniójának fenntartásával.⁸ Román részről is reálpolitikai fordulat következik be. Miután Moldva és Havasalföld 1859-ben felszabadult és egyesült *Alexandru Cuza* fejedelemsége alatt, az emigráció hazatér s részt vállal Románia közéletében. A román követelések semmibevevése az osztrák kormányzat részéről s *Avram Iancu* letartóztatása, valamint *Eduard Bach* havasalföldi önkényuralma a krími háború idején történt osztrák megszállás alkalmával azokat a román hazafiakat is Ausztria ellenségeivé tette, akik 1848-ban Kossuth ellen foglaltak állást. III. *Napoleon* francia diplomáciája is egységes arcvonalat igyekezett teremteni a Duna völgyében és a Balkánon Ausztria ellen s most már román körökben is realisabb alapon keresték a megegyezést a magyar emigránsokkal. 1859-ben katonai és polgári szerződés jön létre Cuza fejedelem és Klapka tábornok között, melyet *Obrenovic Milos*, Szerbia fejedelme is örömmel üdvözlö. E szerződésben nincs már szó a románlakta területek egy nemzeti államban való egyesítéséről, mint Ghica konföderációs elképzelésében, viszont a magyarországi románság közigazgatási, vallási, kulturális és katonai autonómiáján fekszik szó van arról is, hogy Erdély összehívandó nemzetgyűlése az Ausztria ellen tervbevetett közös háború után szabadon dönthet a Magyarországgal való unió vagy a régi különállóság között.⁹ A szerződés

ezekkel a szavakkal zárui: „Kell, hogy a testvériség elve vezéreljen mindnyájunkat. Ez vezethet csak azon célhoz, mely felé törekednünk kell. S ez a cél: a három dunai államnak, Magyar-, Szerb és Moldva-Oláhországnak konföderációja“.

Klapka és Cuza egyezsége, melynek gyakorlati kivitelét a váratlan francia-osztrák békekötés akadályozta meg, nem találkozott Kossuth helyeslésével, éppen Erdélyre vonatkozó része miatt. Amikor Klapka 1861-ben újabb szerződést köt Cuza fejedelemmel, nincs többé szó Erdély önrendelkezéséről. A szerződésnek azonban nincs is fogantatja s román részről egyre fokozódik a bizalmatlanság a magyar törekvések iránt. Az Ausztria elleni háború lehetősége is egyre kétségesebbé vált. Ilyen körülmények között maga Kossuth tesz újabb engedményt a dunai együttműködés realizálása érdekében s abban a konföderációs tervezetben, melyet 1862-ben *Canini* olasz publicistának ad elő a bukaresti román körök informálása végett, beleegyezik Erdély döntési jogába az unió vagy a különállás kérdésében a Magyarországgal való perszonális unió feltétlen megőrzése mellett. Ez a tervezet, melyet Kossuth csupán értekezleti bázisnak szánt, indiszkréción folytán *Dunai Szövetség* címmel megjelent a milánói *Alleanza* című olasz lapban.¹⁰

Kossuth konföderációs tervezete fantasztikusnak tetszhetett az európai forradalmak eszmekörétől egyre jobban eltávolodó s a kiegyezés felé tájékozódó magyar polgárság előtt, Kossuth mai idézői azonban, akik Keleleteurópa polgáriasodását a demokratikus eszmények értelmében még befejezetlennek érzik s a magyar közélet demokratikussá tételét hirdetik, éppen ezt a konföderációs tervezetet tekintik Kossuth legrealisabb politikai elgondolásának.¹¹ Már a tervezet bevezető sorai is eszményi képet vázolnak fel az emberi haladás lehetőségeiről a Dunamedencében, kérdés azonban, hogy a konföderációs álom megvalósításában is nem vették-e már át más osztályok a keleleteurópai polgárság szerepét?

„Azon országok mindenképpen sajtáságos viszonyai“ — írja Kossuth — „mely országok a Kárpátok és a Duna, a Fekete- és az Adriai-tenger között fekszenek, nagyon megnehezítvén egy egységes állam alakulását, kívánatos, hogy az e tájakon elterülő régi történelmi államok egymással szövetségre lépjenek, melyet Dunai Szövetségnek lehetne elnevezni. A közösön érdeklő tárgyakon kívül, miket a szövetségi hatóság intézne, minden állam törvényhozása, igazságszolgáltatása és közigazgatása teljesen független lenne. A lehető széleskörű decentralizáció és az által, hogy minden községnek és tartománynak bő szabadság engedtetnék — a szövetség összes lakói akadálytalanul fejlődhetnének s minden egyes nép elfoglalhatná az emberiség nagy családjában őt illető helyét.“

Az ideális terv tizenegy pontban foglalja össze a dunai nemzetek szövetségének feltételeit s a magyarországi nemzetiségek jogait illetően megismétli az 1852.-i alkotmánytervezetben foglaltakat. Kossuth terve a maga korában feltétlenül realisabb a Ghica-Bălcescu-Golescu-féle tervnél, mert a közös ellenséggel, Ausztriával szemben az adott államhatárok tiszteletbentartására s a nemzeti államokon kívül élő nemzetiségek jogainak intézményes védelmére alapozza a dunai szövetséget. A zárószavak szövetszerűek. *Ady Endre* proklamációszerű verse, a *Magyar Jakobinus Dala*, itt gyökerezik: „Az ég nevére kérem a magyar, szláv és román testvéreket, borítsanak fátyolt a multra s nyújtsanak egymásnak kezet, fölkelvén, mint egy ember a közös szabadságért s harcolván valamennyien egyért, egy valamennyiükért a svájciaktól adott régi példa nyomán. Az ég nevére kérem, fogadják el a tervet, mely nem koncesszió, hanem kölcsönös és szabad szövetkezés. Minden egyes aldunai nemzet, ha síke-

rülne is maga köré gyűjtenie most máshová tartozó fajrokonait, legfőbb másodrendű államot alkothatna, melynek függetlensége örökös vesztésben forogna s mely szükségképp alárendelve volna idegen befolyásoknak. De ha a magyarok, délszlávok és románok a fönnebbi tervet fölkarolják, elsőrendű, gazdag és hatalmas állam lesznek 30 millió lakossal, mely sokat fog nyomni Európa mérlegében. Egység, egyetértés, testvériség magyar, szláv és román között! Ime, ez az én legforróbb vágyam, legőszintébb tanácsom. Ime egy mosolygó jövő valamennyiök számára!”

Kossuth konföderációs terve nagy megbotránkozást váltott ki a nemzetiségi kérdésben kevésbé belátásos, Ausztriával hovatovább megalkudni kész hazai vezetőkörökben: ebben a kérdésben megtagadták barátai is. (Jellemző, hogy *Jókai Mór* „amugy a vízben lyukat furó módon“ még 1881-ben is a konföderációs terv kigunyolásával csinál hangulatot Kossuth ellen székelyföldi kortesbeszédeiben és Kossuth alig talál helyet s módot kellőképpen védekezni a „szándékos tényhamisítás“ ellen.¹²) Kossuth a félreértések elkerülése végett *Fölvilágosítások a dunai konföderáció projektumához* címen bőséges magyarázatokkal látja el az akarata ellenére nyilvánosságra jutott tervezetet, kihangsúlyozva, hogy „az Európának nem kevésbé, mint az érdekllett nemzetek szabadságának érdekében fekvő eszme, melyet eddig a vak szenvedély taglalat nélkül hagyott, az illetők közt higgadt értekezletre kerülhet s ha egyszer arra került, kölcsönös jóakarás hozzájárulásával szerencsés megoldásra is vezethetik.“ Jóakarásról azonban az uralomban csakhamar teljes mértékben osztozkodó magyar uralkodó osztályok részéről egyre kevésbé lehet szó a nemzetiségekkel s a szomszéd országokkal szemben. Hatás nélkül maradnak Kossuth látnoki szavai is, melyekkel *Károlyi Györgyné* grófnéhoz irt levelében azt fejtegeti, hogy Magyarország függetlenségét csak is a dunai konföderáció valósíthatja meg. „E konföderációval“ — írja — „a magyar felszabadul azon kénytelenségtől, hogy valamely európai nagyhatalom politikája felé legyen kényszerítve gravitálni, sőt e konföderációval egészen független irányt követendhet külpolitikájában; e konföderáció nélkül a keleten egymással rivalizáló nagyhatalmak közül valamelyik felé leszen kénytelen gravitálni, mit ha teszen, nem lesz független...“

Kossuth hiába küzd az ár ellen: Magyarország a kiegyezés, majd a nagynémet politika útjára tér s a demokratikus dunai konföderáció eszméje megint csak elkésve, közvetlenül az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlása előtt tűnik fel a magyar politikában.¹³ Kossuth maga írja egy helyen, hogy „...a dunai konföderáció eszméje feltételes eszme, mely a keleti kérdésnek a népszabadság s civilizáció érdekeivel összhangzó megoldását szupponálja.“ A dunai nemzetek szövetségzéséért a külső imperializmusok veszélyével szemben meggyőződésünk szerint ma is csak az küzdhet következetesen, aki elsősorban a dunai népek *szociális* fejlődéséért száll síkra. (*Balogh Edgár*)

Jegyzet. 1. „A mai magyar társadalom kiválóan alkalmas a gyarmatosításra s Németországnak ez a célja“ — írja **Kovács Imre**. *Magyar Ut* 1937. évf. 14. sz. — 2. *Magyar Ut* 1937. évf. 12. sz. — 3. Kossuth levele *Károlyi Györgyné* grófnéhoz. — 4. A szövegben előforduló Kossuth-idézetekhez lásd *Kónyi Manó*: Kossuth tervéről az alsó-dunai konföderáció tárgyában. *Deák Ferenc Beszédei*, Budapest 1898. V. k. 11—77 l. — 5. A román emigrációra vonatkozó minden adathoz lásd **Jancsó Penedek**: *Szabadságharcunk és a dako-román törekvések*. Budapest 1895. — 6. **Nicolae Bălcescu**: *Scrisori către Ion Ghica*. Bucuresti 1911. (Az idézett részek Jancsó Penedek fordításai. — 7. **Bălcescu** 1850 április 6-án

Párisból kelt leveléből. — 8. Kossuth: Magyarország alkotmányának alapvonalai, tekintettel a nemzetiségi kérdés megoldására. Kónyi i. m. 21—38. l. — 9. Jancsó i. m. 251—252. l. — 10. Jancsó i. m. 304—303. l. Kónyi i. m. 42—43. — 11. „A Dunavölgye a dunavölgyieké! Az itt élő népeknek kell egymásra találniuk. Nekünk magyaroknak ez az élet-halál-kérdésünk. Kossuth Lajos is turini magányában, amikor már túl volt mindenem, látta, hogy ez a magyar valóság. Es azóta kísért minden magyart ez a gondolat, aki aggóó szorongással figyeli Európának ezt a viharzónáját“ — írja Kovács Imre idézett cikkében — 12. Kossuth Lajos Iratai. IX. k. Budapest 1902. 442—451. l. — 13. Jászai Oszkár: Magyarország jövője és a dunai egyesült államok. Budapest 1918. 45—48. l. és Szász Béla: Nemzetiségpolitikánk válsága. A dunai kérdés. Budapest 1932. 22—23. l.

A STRASSER-FELE „FEKETE FRONT.“ A mai Németországból emigrált politikai pártok és csoportok között igen jelentékeny a magát igazi nemzeti szocialistának valló, *Otto Strasser* vezetése alatt álló *Schwarze Front*. A két Strasser fivér (Otto és Gregor) — mint ismeretes — a Németországban ma uralmon lévő NSDAP alapítói, majd vezetői voltak. Szervező és agitátor képességeiknek, valamint politikájuk szociális vonásainak tulajdonítható, hogy a párt eredetileg jelentékeny számú munkástagokkal is rendelkezett. A két fivér volt a kispolgárokból és munkásokból álló szárny vezetője és ha valamely szociális mag előfordult a horogkeresztes tevékenységben, úgy ezt a két Strasser fivér és a körük csoportosult balszárny képviselte.

Az NSDAP 1930-ig tulajdonkép nem volt egységes, hanem különböző célkitűzésű csoportok gyülekező helye, melyek csupán szervezeteileg kapcsolódtak egységbe. A faji alapon álló antiszemita csoport (Rosenberg és Streicher) a sovinszta-imperialista, ultrakapitalista célkitűzésű résszel (Göring és Epp) a párt jobbszárnyát tette, míg az antikapitalista, szociális aláfestésű balszárnyat a Strasser-fivérek frakciója. Középen Hitler állott, ki a pillanatnyi szükség parancsolta munkás vagy munkaadói, majd kispolgári, fogyasztói avagy termelői, illetve paraszti érdekű elveket vallotta. A Strasser-fivérek, illetve a körük csoportosultak már 1925-ben összeütközésbe kerültek a párt központi vezetőségével. Otto Strasser, a Goebbels által szerkesztett (ki ezidőben Strasser titkára volt) *National Sozialistische Briefe*-ben a támadások sorozatát indítja a párt jobb szárnya ellen. O. S. *Herbert Blank*-kal megalapítja a *Kampf Verlag Kreis*-t, melynek keretében a szociális követelésekkel átitatott lapok és revük tucatját indítja meg. A *Der Nationale Sozialist*, a *Der Sächsische Beobachter*, a *Der Märkische Beobachter*, a *Schleswig-Holsteinische Tageszeitung* (a később haladóvá lett *Bodo Uhse* szerkesztésében) a napi-orgánumok, míg a *Die Faust*, a *Rheinisch-Westfälische Arbeiterzeitung*, stb. heti lapjai a balszárnyak. A mozgalom szellemi vezére [Otto] Gregor viszont a szervező és a szónok.

Hitler látja a veszélyt, mely Strasserék nyomán fenyeget. Százezer márkát ajánl fel a Kampf Verlag megváltásaként, — hasztalanul. Strasserék propagandája mind eredményesebb. Élesen elítélik a nehézipar nyújtotta pénzügyi támogatást. Támadják Streicher, Ley, Grohé utszéli antiszemitizmusát. A *Berliner Arbeiterzeitung*-ban Strasser cikksorozatát ír „Der Antisemitizmus ist Tot, — es lebe die völkische Idee“ címen, amelyben élesen Streicher ellen fordul. De szembefordulnak Hitlerék Oroszország ellen keresztesháborút hirdető propagandájával is s a békes megegyezés szükségességét hirdetik. Elítélik a fasiszmus olasz alakját. Antiimperialista hitvallást tesznek az akkor időszerű indiai kérdésben s a népek önrendelkezési joga mellé állnak. Az északi fajiság elvét